

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Zuzanna Neuve-Église

„Konstruowanie metropolii. Pomędzy instytucją a przestrzenią społecznej narracji – przypadek Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii”

Przedmiotem dociekań badawczych w niniejszej rozprawie uczyniono zagadnienie odzwierciedlenia procesu metropolizacji w województwie śląskim w dyskursie prasy lokalnej w latach 2007-2018 oraz znaczenia, jakie może mieć dyskurs dla wykształcenia się przestrzeni społecznie przeżywanej (*lived space*) (Frémont 1976).

Kontekst dla przeprowadzonych badań stanowią próby dostosowania jednostek władzy terytorialnej do współczesnych przemian przestrzeni miejskiej w warunkach globalizacji. W Polsce przyjęły one formę debaty nad reformą metropolitalną zmierzającą do uregulowania statusu obszarów metropolitalnych, skoncentrowaną na zapewnienie tym jednostkom funkcjonalnym sprzyjających warunków rozwojowych w postaci stabilnego źródła finansowania i sprawnych narzędzi zarządzania. Areną dyskusji i zmian w polityce metropolitalnej stało się województwo śląskie, w którym po wielu latach starań utworzono w 2017 roku pierwszy związek metropolitalny umocowany ustawą.

Zebrany materiał empiryczny objął teksty prasowe i komentarze czytelników pochodzące z dwóch popularnych dzienników o zasięgu regionalnym – „Dziennika Zachodniego” oraz „Gazety Wyborczej” (dodatek lokalny Katowice) – chętnie czytanych i cytowanych w innych mediach (wg rankingu Instytutu Monitorowania Mediów), stanowiących jedne z podstawowych źródeł informacji o regionie dla zamieszkującej ten obszar społeczności. Dobór źródeł miał szczególne znaczenie z perspektywy kształtowania wyobraźni zbiorowej mieszkańców w oparciu o medialny obraz metropolii i potencjału wyłaniania się przestrzeni przeżywanej. Okres przyjęty do analizy to lata 2007-2018, kiedy funkcjonował Górnośląski Związek Metropolitalny, który zastąpiła 1 lipca 2017 roku nowa instytucja – Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia.

Cel badawczy dysertacji usytuowany jest na dwóch poziomach. Z jednej strony na poziomie deskryptywnym, co wiązało się z rejestracją i odtworzeniem przebiegu dyskursu prasowego o procesie metropolizacji, prezentacji jego dynamiki, podmiotów oraz głównych wątków tematycznych. Z drugiej strony cel miał charakter poznawczy i wiązał się z przedstawieniem treści zidentyfikowanych grup i wątków tematycznych składających się

na medialny obraz metropolii. Badanie służyło ponadto identyfikacji sposobów reprezentowania metropolii w dominujących wątkach tematycznych, oraz wskazaniu narzędzi ramowania i pełnionych przez nie funkcji, a szczególnie tych, które mogą mieć wpływ na integrację polityków różnych szczebli i obywateli w działaniu na rzecz obszaru metropolitalnego jako dobra wspólnego.

W rozprawie przyjęto, iż proces metropolizacji zachodzący w sferze materialnej można rozpatrywać także w odniesieniu do sfery symbolicznej – dyskursu i komunikacji masowej – o potencjalnym wpływie na kształtowanie wyobrażeń zbiorowych dotyczących metropolii. Dyskurs prasowy nadaje przestrzeni społecznej określone znaczenia i wartości zawarte w obrazach, będących reprezentacją rzeczywistości konstruowanej językowo i negocjowanej za pomocą argumentów emocjonalnych lub racjonalnych. Wspomniane obrazy składają się na wiedzę społeczną na temat procesu metropolizacji. Wypowiedzi na temat różnych aspektów funkcjonowania złożonego zjawiska, jakim jest metropolia, potraktowano jako próbę nadania sensu zdarzeniom dotyczącym sfery metropolitalnej poprzez praktyki opowiadania – za pomocą słów i obrazów utrwalonych w języku (Rosner 2003: 27).

Część teoretyczna pracy koncentrowała się na omówieniu głównych pojęć i koncepcji istotnych dla tematyki rozprawy, tj. metropolii, obszaru metropolitalnego i wymiarów zjawiska metropolizacji, przestrzeni społecznej i mechanizmów jej wytwarzania, a także dyskursu i reprezentacji społecznych. W części tej zarysowano także historyczny kontekst procesu powstawania obszaru metropolitalnego i instytucji jego zarządzania w województwie śląskim oraz relacji śląsko-zagłębiowskich.

W rozdziale metodologicznym zaprezentowano postawiony problem, cele i pytania badawcze, jak również omówiono źródła danych, dobór próby, metody i techniki badawcze oraz obserwacje płynące z badania pilotażowego dokumentów strategicznych gmin. Rozdział analityczny pracy został podzielony na trzy części, odpowiadające określonej orientacji metodologicznej. Zastosowany model analizy przybrał budowę szkatułkową, w związku z czym wyniki kolejnych części analitycznych wzajemnie się uzupełniają. Pierwsza z nich koncentruje się na przedstawieniu wyników analizy treści (*content analysis*) o charakterze ilościowym, które prezentują przebieg i okresy nasilenia dyskursu, występujące w nim głosy oraz miejsce zajmowane w materiale przez tematykę metropolitalną. Ponadto przeprowadzona analiza frekwencyjno-tematyczna pozwoliła wyodrębnić główne wątki tematyczne składające się na wymiary pojęcia metropolizacji i pokazać zmienność ich występowania w badanym okresie. W części drugiej dokonano opisu problemów i kwestii stanowiących treść wyłonionych wątków tematycznych dotyczących procesu metropolizacji

w województwie śląskim. Uwzględnienie w analizie podziału na teksty dziennikarskie i niedziennikarskie w postaci reakcji czytelników na dyskurs elit symbolicznych pozwoliło sformułować wnioski dotyczące przyswajania obrazu metropolii eksponowanego w przekazach dziennikarzy przez czytelników. Część trzecia koncentrowała się na sile perswazyjnej tekstów jako istotnym aspekcie dla wywierania wpływu na sposób postrzegania problematyki metropolizacji w województwie śląskim przez czytelników (mieszkańców regionu). Wyodrębniono dwie główne ramy stanowiące wzory reprezentowania metropolii jako instytucji – ramę szansy i ramę konfliktu. Co więcej, zidentyfikowano zastosowane przez autorów tekstów prasowych specyficzne techniki dyskursywne i środki językowe, składające się na narzędzia ramowania (tj. metafory, porównania, przykłady), oraz omówiono powiązane z nimi funkcje: definiowania problemów (wskazywania przyczyn i konsekwencji), formułowania ocen moralnych i proponowanych rozwiązań oraz motywowania czytelników do działania i zmiany (Gamson, Modigliani 1989; Entman 1993).

Rozprawa prezentuje wyniki badań wcześniej niepodjętych, opartych na analizie treści i analizie ramowania oraz dotyczących sposobów reprezentowania procesu metropolizacji w województwie śląskim w przekazach prasowych „Dziennika Zachodniego” i „Gazety Wyborczej”. Wnioski wypływające z przeprowadzonych badań wpisują się w rozważania na temat możliwości kształtowania wyobrażeń zbiorowych, a w dłuższej perspektywie nowego poziomu identyfikacji, w warunkach przemian związanych z globalizacją, a dotyczących powstających struktur terytorialno-administracyjnych na poziomie metropolitalnym. W badaniach uchwycono istnienie alternatywnych obrazów metropolii jako instytucji zarządzania obszarem metropolitalnym oraz ich transformację w badanym okresie w stronę obrazu pozytywnego. Stał się on wyrazem twórczego przepracowania napięć i konfliktów w procesie metropolizacji w wymiarze instytucjonalnym. Odmienne wartości przypisywane obrazom w badanym okresie wiązały się z rozwarstwieniem pojęcia metropolii na ideę oraz jej praktyczną realizację, ocenianą najczęściej negatywnie. Wnioski dowodzą istotnej roli prasy lokalnej jako nie tylko potencjalnego narzędzia kształtującego świadomość społeczną na temat procesu metropolizacji, ale także ważnego uczestnika tego procesu i katalizatora przemian. Przeprowadzone badania inspirowały do podjęcia analiz dotyczących możliwości i warunków kształtowania metropolitalnego obywatelstwa.